

«ΙΚΕΤΙΔΕΣ»

Η τραγωδία αυτή του Αισχύλου (525-456 π.Χ.) δέν έχει παιχθεῖ πολλά χρόνια, διότι εἶναι πολυπρόσωπο ἔργο. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἀείμνηστος Ἀλέξης Σολομός, θεατρικός συγγραφέας, σκηνοθέτης καί θεατρολόγος, παρουσιάσθηκε στους Δελφούς ἀπό τόν Ἄγγελο καί Εὐά Σικελιανοῦ τό 1930 καί ἀπό τό Ἐθνικό Θέατρο στήν Ἐπίδαυρο τό 1964. Τό 2014 παρουσιάσθηκε μέ ὀλιγοπρόσωπο κάστ.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου ἐκτυλίσσεται στήν παραλία τοῦ Ἄργους. Οἱ πενήντα κόρες τοῦ Δαναοῦ ἔχου φθάσει ἐκεῖ ἀπό τήν Αἴγυπτο γιά νά ἀποφύγουν ἀναγκαστικό γάμο, μέ τούς ισάριθμους ἑξαδέλφους τους, γιούς τοῦ Αἴγυπτο. Εἶναι ἀπόγονοι τῆς Ἀργείας Ἰώς πού εἶχε ἐρωτευθεῖ ὁ Δίας καί ἡ ζηλοτυπία τῆς συζύγου του Ἑρας τόν ἤ τήν εἶχε ἀφάνταστα ταλαιπωρήσει. Οἱ κατατρεγμοί τῆς τελείωσαν στήν Αἴγυπτο ὅπου μετά ἀπό ἐπαφή τοῦ Δία γεννήθηκε ὁ παππούς τους Ἐπαφος. Οἱ Δαναῖδες ἰκετεύουν τήν πόλη καί τούς θεούς γιά τήν σωτηρία τους.

Ὁ πατέρας τους Δαναός τίς συμβουλεύει νά δεῖξουν σύνεση, διότι ἀπειλοῦν νά κρεμαστοῦν, ἄν δέν τίς προστατεύσει ὁ Δίας. Ἐρχεται ὁ βασιλέας τοῦ Ἄργους Πελασγός καί πληροφορεῖται τά καθέκαστα. Ἀντιμετωπίζει τό δίλημμα: πόλεμος μέ τούς Αἰγύπτιους – παράβαση τοῦ ἄγραφου νόμου τῆς ἀσυλίας (ὄργή τοῦ ἰκεσίου Δία). Οἱ Δαναῖδες προσπαθοῦν νά τόν βοηθήσουν νά ξεπεράσει τό δίλημμά του. Ἐπειδή ὁποιαδήποτε ἀπόφασή του θά ἔχει συνέπειες γιά τόν λαό του, πρέπει νά ἔχει τήν συγκατάθεση τῶν Ἀργείων.

Ὁ Πελασγός κλίνει πρὸς τήν ἀπόρριψη τοῦ αἰτήματός τους γιά νά ἀποφύγει πόλεμο μέ τούς Αἰγύπτιους. Οἱ Δαναῖδες ἀπειλοῦν νά αὐτοκτονήσουν ἐπιρρίπτοντας ἔτσι μίασμα στό Ἄργος. Ὁ Πελασγός κάμπτεται, ζητᾷ ἀπό τόν Δαναό νά σκορπίσει κλαδιά ἰκεσίας στους βωμούς τῶν θεῶν γιά νά συγκινηθοῦν οἱ Ἀργεῖοι. Οἱ Δαναῖδες ἐπικαλοῦνται τήν βοήθεια τοῦ γενάρχη τους Δία. Μέ παρότρυνση τοῦ Πελασγοῦ ἡ συνέλευση τῶν Ἀργείων ἐγκρίνει τήν παροχή ἀσύλου στίς ἰκέτιδες, πού ἀναπέμπουν εὐχές.

Καταφθάνουν οἱ διῶκτες τους Αἰγύπτιοι. Προσπαθοῦν νά τίς πείσουν νά μπουν στά πλοῖα τους. Αὐτές ἀρνοῦνται, ἀντιστέκονται. Ἐκεῖνοι ἀπειλοῦν καί τόν Πελασγό πού τούς γνωστοποιεῖ τήν ἀπόφαση τῶν Ἀργείων. Τούς διατάζει νά ἀποχωρήσουν. Προτρέπει τίς Δαναῖδες νά μπουν στήν πόλη καί

νά ἐγκατασταθοῦν ὅπου θέλουν. Εὐγνώμονες δοξολογοῦν τὸ Ἄργος, ζητοῦν ἀπὸ τὴν θεά Ἄρτεμη νά ἐμποδίσει τὴν ἀνεπιθύμητη γι' αὐτές δραστηριότητα τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης καί ἀπὸ τὸν Δία νά τίς φυλάει ἀπὸ ἀθέλητο γάμο.

Ὁ Χορός τῶν Δαναΐδων χαρακτηρίζει «ἄνομο» τὸν γάμο μέ τούς ἐξαδέλφους τους (στίχος 10) καί στὸν στίχο 37 «κάτι πού ὁ θεϊκός νόμος ἐμποδίζει». Εἶναι σύμφωνος καί ὁ πατέρας τους Δαναός, πού ὅπως θά ἰδοῦμε στή συνέχεια εἶναι σοφός σύμβουλος τους.

Τά μέλη τοῦ Χοροῦ ἔχουν ὄχι μόνον σταθερότητα στήν ἀπόφασή τους, ἀλλά καταφεύγουν καί στὸν ὑπερφυσικό παράγοντα, ζητοῦν τὴν βοήθεια τοῦ Δία (στίχοι 175-176): «Ἀπό ψηλά ἄς ἀκούσει τὴ φωνή μου καθὼς τὸν καλῶ». Ἀναγνωρίζουν τὴν σφοδρότητα τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους: «ἀλίμονο, μανία ἀπ' τούς θεούς ξεκινημένη· νιώθω τὸ πάθημα τῶν ἀντρῶν πού καί τὸν οὐρανὸ νικᾷ. Διότι ἀπὸ τὸν ἄγριο ἄνεμο ἢ τρικυμία ξεκινᾷ» (στίχοι 177-178). Ἡ ἐκπεσμένη ἀπὸ τὴν Παραδείσια κατάστασή μας διφυῆς φύση μας ἔχει τέτοια ἀλλοίωση, πού οἱ δυνάμεις πού πλούτιζαν τὴν ὑπαρξή μας ἔχουν ἐξελιχθεῖ σέ καταστροφικά πάθη, πολλές φορές ἀνεξέλεγκτα. Καί ἡ ἄλλη συνέπεια: παροπλισμός τῆς λογικῆς, τοῦ ἄλλου δώρου τοῦ Δημιουργοῦ μας.

Ὁ πατέρας τους Δαναός (στίχοι 176-179): «Παιδιά μου, φρόνηση χρειάζεται· ἦρθατε ἐδῶ μέ φρόνησή μου, τοῦ πιστοῦ γέροντα πατέρα σας. Καί τώρα πάνω στή στεριά πρόνοια νά δείξετε σᾶς συμβουλευῶ καί τὰ λόγια μου στό νοῦ σας νά τὰ ἔχετε, τοῦ караβοκύρη σας (στίχοι 180-182). Πράγματι ταξίδι στή θάλασσα μοιάζει ἡ ζωὴ μας. Εἶναι ἀνάγκη καθένας μας νά ἔχει καλὴ πυξίδα καί νά μὴ λησμονεῖ τὸν πολικὸ ἀστέρα, τίς ὁδηγίες τοῦ Οὐρανοῦ, γιὰ νά ἀποδεικνύεται καλὸς караβοκύρης.

Αὐτὸ ἐπισημαίνει στή συνέχεια ὁ συνετός Δαναός. Στὸ στίχο 190: «Πιὸ δυνατός κι' ἀπὸ πύργο εἶναι ὁ βωμός, ἀσπίδα ἄθραυστη». Καί πρακτικὲς συμβουλές (στίχοι 194-196): «στοὺς ξένους νά ἀπαντᾶτε μέ σεμνότητα, μέ κλάματα καί μέ ἀνάγκης λόγια ὅπως ταιριάζει σ' ἀνθρώπους πού βρίσκονται σέ προσφυγιά, λέγοντας καθαρὰ ὅτι ἡ ἐξορία μας εἶναι ἀπὸ αἷμα καθαρὴ», ὅτι δέν εἶναι φυγάδες ἐγκληματίες. Καί συνεχίζει ὁ Δαναός (στίχοι 197-203): «Στὸ λόγο σας ἄς ὑπάρχει πρῶτα ἀπ' ὅλα ὄχι ξεθάρεμα, ὄχι περηφάνια, ἀλλὰ μέ σωφροσύνη νά προχωρεῖτε ἔχοντας στό πρόσωπό σας τὸ βλέμμα σας ἤσυχο. Καί μὴν εἶσαι φλύαρη καί τὰ λόγια σου πολὺ μακραίνεις· οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου αὐτοῦ εἶναι πολὺ κακόβουλοι – Εὐτυχῶς δέν τὸν ἀκοῦν Ἀργεῖοι – Νά μὴν ξεχνᾷς νά ὑποχωρεῖς· σ' ἀνάγκη εἶσαι, ξένη καί ἐξόριστη. Διότι οἱ πιὸ μικροὶ μέ θάρρος νά μιλοῦν δέν ταιριάζει».

Βλέπουμε ὅτι ὁ δραματοουργὸς χρησιμοποιεῖ τὴν ὑπόθεση τοῦ ἔργου γιὰ νά ἐπισημάνει θετικὰ καί ἀρνητικὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς μας, τῶν ἀνθρώπων καί μέ τὸ στόμα τῶν προσώπων τοῦ ἔργου συμβουλευεῖ τούς θεατὲς τῆς παραστάσεως καί τούς μελετητὲς τῆς τραγωδίας. Διαχρονικὰ τὰ θέματα καί

τά προβλήματα. Άνεκτίμητης άξιας ό λόγος του ποιητή. Οί άρχαίοι Έλληνες τραγικοί ήσαν δάσκαλοι του λαού, των πολιτών. Πόσοι από τους σύγχρονους μας θεατρικοί συγγραφείς έχουν τό ταλέντο, τήν ευαισθησία στα προβλήματα, κοινωνικά, πολιτικά, ήθικά, πνευματικά, ψυχολογικά; Ποιοί καταβάλλουν τόν άπαιτούμενο μόχθο, παράλληλα μέ τήν έμπνευση, νά δημιουργήσουν έργα τέτοιου βάθους;

Ό Χορός (στίχοι 204-206): «Πατέρα, συνετά τά λόγια σου σέ συνετές τά λές. Θά νοιαστώ αυτές τίς σοφές σου τίς συμβουλές στό νοϋ μου νά τίς έχω· κί' ό Δίας ό γενάρχης μας άς βλέπει». Ό ποιητής υπενθυμίζει στους θεατές τής παραστάσεως καί στους αναγνώστες του έργου ότι οί Δαναΐδες είναι άπόγονοι του Δία. Καί ή ρίζα τους τό Άργος. Η Ίώ, κόρη του βασιλέα του Άργους Ίναχου, ήταν ιέρεια στό ναό τής Ήρας στό Άργος. Τήν έρωτεύτηκε ό Δίας, ή Ήρα τήν μεταφόρφωσε σέ άγελάδα καί άνέθεσε στόν εκατόφθαλμο Άργο νά τήν φυλάει. Μέ διαταγή του Δία ό Έρμής έσκότωσε τόν Άργο, ή Ήρα έστειλε μιάν άλογόμυγα πού τήν έκανε νά τρέχει συνεχώς. Τήν βλέπουμε νά φθάνει στόν Καύκασο στόν άλυσσοδεμένο στό βράχο Προμηθέα πού προφητεύει τους μελλοντικούς παραδαρμούς της. (βλ. **ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ** του Αισχύλου, **ΕΝΟΡΙΑΚΗ ΕΥΛΟΓΙΑ** τεϋχος 144-145). Φθάνοντας στην Αίγυπτο, ό Δίας τής έδωσε τήν μορφή της καί μέ έπαφή μαζί της γεννήθηκε ό Έπαφος. Οί γιοί του Έπαφου Αίγυπτος καί Δαναός απέκτησαν πενήντα γιούς ό πρώτος καί πενήντα κόρες ό δεύτερος. Οί γιοί του Αίγυπτου θέλουν νά παντρευτούν τίς εξαδέλφες τους παρά τήν άρνησή τους. Γιά νά τους άποφύγουν φεύγουν μέ πλοία από τήν Αίγυπτο καί έρχονται στό Άργος, όπως βλέπουμε στην τραγωδία αυτή του Αισχύλου.

Υπογραμμίζοντας τό ανήθικο τής πράξεως, ό Δαναός λέει (στίχοι 227-229): «Πώς άρπάζοντας κάποια άθελά της άπ' τόν πατέρα της κάποιος άγνός μπορεί νά είναι; Ούτε καί στόν Άδη, σάν πεθάνει, θά ξεφύγει τήν τιμωρία, άν τέτοια πράξη κάνει». Ό Αισχύλος έπισημαίνει έδω τήν άξία τής άγνότητας καί υπενθυμίζει ότι ύπάρχει τιμωρία στόν Άδη. Από τήν ύπαρξη τής λέξεως «Άδης» καί πολλά άλλα στοιχειά στις άρχαίες Έλληνικές τραγωδίες καί όχι μόνον βλέπουμε ότι οί άρχαίοι Έλληνες έπίστευαν στην μετά θάνατο ζωή. Έμείς γνωρίζουμε ότι γιά τίς άνομίες μας έχουμε τιμωρία καί στην έπίγεια ζωή μας, τίς τύψεις τής συνειδήσεως. Μιά άλλη δωρεά του Θεού πού μάς ώθει στην μετάνοια πρίν διαβούμε τό κατώφλι του θανάτου. Διότι «έν τῷ Άδη οϋκ έστι μετάνοια».

Προσπαθώντας νά πείσει τόν Πελασό νά αναλάβει τόν κίνδυνο ένδεχόμενου πολέμου μέ τους Αιγύπτιους, ό Χορός λέει (στίχος 343): «Όμως ή Δίκη βοηθάει εκείνους πού συντάσσονται μαζί της». Κατά τήν Έλληνική Μυθολογία ή Δίκη ήταν ή προσωποποίηση τής δικαιοσύνης, κόρη του Δία καί τής Θέμιδος.

Καί ἄλλη μία προσπάθεια τῶν Δαναΐδων νά πείσουν τόν Πελασγό νά τίς δεχθεῖ στό Ἄργος (στίχος 362): «Καί σύ πού εἶσαι μέ γνώση γεροντική μάθε ἀπό μένα τή νεότερη: Ἄν τόν ἰκέτη σεβαστεῖς, εἶσαι εὐπρόσδεκτός ἀπ' τοὺς θεοὺς σέ προσφορές τοῦ ἀγνοῦ ἀνθρώπου». Ἐνας μόνις πρό ὀλίγου τυφλός λέει στοὺς «σοφοὺς» Φαρισαίους: «οἶδαμε δέ ὅτι ἀμαρτωλῶν ὁ Θεός οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβῆς ἢ καί τό θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει» (Ἰωάν. 9, 31).

Οἱ θεράπαινες τῶν Δαναΐδων: «Ὡστόσο ὁ πρόθυμος ὁ ὕμνος μας τήν Κύπρη (Ἀφροδίτη) δέν τήν ἀμελεῖ. Γιατί στό Δία πλάι δύναμη ὅπως κι' ἡ Ἥρα ἔχει» (στίχοι 1034-1035). Προστάτις τοῦ γάμου καί τῆς πιστότητας ἡ Ἥρα. Θεόσδοτος θεσμός γιά τοὺς Χριστιανούς. Ἐρωτας ἐκτός τοῦ γάμου ἀμαρτία.

Ἐκτός ἀπό τίς ἐνδιαφέρουσες ρήσεις πού ἐσχολιάσαμε, ὑπάρχουν σοβαρά θέματα πού ὁ ποιητής μᾶς προσφέρει. Τό δίλημμα τοῦ Πελασοῦ ἀποδεικνύει σοβαρότητα καί ὑπευθυνότητα ἄρχοντα. Δέν θέλει νά διακινδυνεύσει πόλεμο μέ τοὺς Αἰγύπτιους, δέν θέλει νά ἀσεβῆσει πρὸς τόν ξένιο Δία. Φιλόπατρης καί θεοσεβῆς ὁ Πελασγός. Ποιοί ἀπό τοὺς δικούς μας κυβερνήτες καί πολιτικούς διαθέτουν αὐτά τὰ στοιχεῖα; Μόνον ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας εἶχε αὐτά τὰ προσόντα.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἀπόφαση τοῦ Πελασοῦ νά ζητήσῃ τήν γνώμη τοῦ λαοῦ του φαίνεται ἀτολμία, ἀποφυγή ἀναλήψεως εὐθύνης. Εἶναι δημοκρατικό ἦθος, δημοκρατική ἐνέργεια πού ὁ ποιητής ἐπισημαίνει ὡς δάσκαλος τοῦ λαοῦ. Ὁ Πελασγός θέλει ἡ συνέλευση τῶν Ἀργείων νά ἐγκρίνει τήν ἱκανοποίηση τοῦ αἰτήματος τῶν Δαναΐδων στό Ἄργος. Γι' αὐτό συμβουλεύει τόν Δαναό (στίχοι 480-489): «Σύ πατέρα γέροντα ἐδῶ τῶν κοριτσιῶν, παίρνοντας στήν ἀγκαλιά σου τὰ κλαδιά αὐτά σ' ἄλλους βωμούς τῶν ἐγχώριων θεῶν μας ἀπόθεσέ τα γιά νά δοῦν ἀπόδειξη τοῦ παρακλητικοῦ ἐρχομοῦ σας ὅλοι οἱ πολῖτες...κι' ὁ λαός ἀπέναντί σας πῖο καλοδιάθετος νά σταθεῖ». Στέλνει καί ἀκολούθους του νά δείξουν τῶν θεῶν τῆς πόλης τοὺς βωμούς πού εἶναι μπρὸς ἀπό τοὺς ναοὺς καί τὰ ἱερά τους (στίχοι 493-495).

Πολιτικῆς φύσεως οἱ εὐχές τῶν Δαναΐδων στήν πόλη τοῦ Ἄργους μετά τήν εὐνοϊκὴ γι' αὐτές ἀπόφαση τῆς συνελεύσεως τοῦ λαοῦ (στίχοι 698-703): «Κι' ἄς φυλάγει ἀσάλευτη τὰ δικαιώματά της, ἡ ἐξουσία πού κυβερνάει τή χώρα κι' ἔχει πρόνοια γιά τήν εὐτυχία ὄλων· καί μέ τοὺς ξένους μέ συμφωνίες καλές, πρὶν ἀρματωθοῦν γιά πόλεμο, χωρίς ζημιές τίς διαφορές νά λύνουν». Ὁ Αἰσχύλος διατυπώνει ἔμμεση ἀλλά σαφὴ γραμμὴ ἐσωτερικῆς καί ἐξωτερικῆς πολιτικῆς πρὸς τοὺς κυβερνῶντες.

Νίκος Τσιρώνης

Οἰκονομολόγος